

Bevolking blijft voorlopig groeien

Gewonnen generaties

De bevolking nam deze eeuw toe van 5 miljoen in 1900 tot bijna 16 miljoen aan het einde van de eeuw. Verwacht wordt dat de bevolking in de eerste decennia van de 21e eeuw zal blijven groeien, maar dat het groeitempo zal teruglopen.

Deze prognose is gebaseerd op veronderstellingen over de ontwikkeling van het gemiddelde kindertal, de levensverwachting, het jaarlijkse aantal immigranten en de emigratiekansen. Het uitgangspunt is dat huidige maatschappelijke trends zoals een verdere welvaartsgroei, technologische vooruitgang, mondialisering van de economie, individualisering en emancipatie, zich voortzetten. Er worden geen trendbreuken verondersteld. In die zin beschrijft de prognose een 'verrassingsvrije' toekomst.

Toename van kinderloosheid

Steeds meer jonge mannen en vooral ook vrouwen volgen lang onderwijs, komen daardoor relatief laat op de arbeidsmarkt, stellen het samenwonen uit, trouwen pas laat en wachten met het krijgen van kinderen. Vrouwen die kort na de Tweede Wereldoorlog zijn geboren kregen hun eerste kind rond 24-jarige leeftijd. Vrouwen die in de jaren zestig zijn geboren werden pas rond hun 28e voor het eerst moeder. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) verwacht dat de leeftijd waarop vrouwen

moeder worden in de toekomst minder sterk toeneemt. Dit komt allereerst doordat de stijging van het opleidingsniveau zal afvlakken. Bovendien zijn er biologische en psychologische grenzen aan het uitstellen van het krijgen van kinderen.

Het uitstellen van het krijgen van kinderen leidt tot een toename van kinderloosheid, soms vrijwillig, soms onvrijwillig. Is slechts tien procent van de vrouwen die kort na de Tweede Wereldoorlog zijn geboren kinderloos gebleven, bij jonge generaties zal de kinderloosheid waarschijnlijk toenemen tot twintig procent.

Lager kindertal

Het percentage vrouwen dat maar één kind krijgt zal ook toenemen. Hoewel slechts weinig jonge vrouwen zeggen een voorkeur voor maar één kind te hebben, neemt het percentage vrouwen dat maar één kind krijgt toe. Voor de komende jaren valt een verdere toename te verwachten. Naarmate het eerste kind later wordt geboren, neemt de kans af dat er nog een

Hoe maakt het CBS de bevolkingsprognose?

De prognose van de bevolkingsgroei in de 21e eeuw is gebaseerd op veronderstellingen over toekomstige ontwikkelingen in de geboorte, sterfte en migratie. De veronderstelling over het toekomstige aantal geboorten bijvoorbeeld berust op een analyse van veranderingen in het percentage vrouwen dat kinderloos blijft, het percentage dat maar één kind krijgt, de percentages die twee, drie, vier of meer kinderen krijgen en de leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen. Deze veranderingen worden in verband gebracht met de toename van het opleidingsniveau en de arbeidsparticipatie van vrouwen, de toename van het aantal alleenstaanden en het groeiende percentage jongeren dat ongehuwd samenwoont. Ervan uitgaande dat deze veranderingen zich in de volgende eeuw zullen voortzetten, kunnen veronderstellingen over veranderingen in het kindertal worden geformuleerd. Deze veronderstellingen zijn mede gebaseerd op een vergelijking van de situatie in Nederland met die in andere landen. Ontwikkelingen in landen als Noorwegen en Zweden kunnen tot op zekere hoogte worden gezien als een voorbeeld voor mogelijke toekomstige ontwikkelingen in ons land.

Ook de veronderstellingen over de toekomstige ontwikkeling van de sterfte en migratie zijn op verschillende analyses gebaseerd.

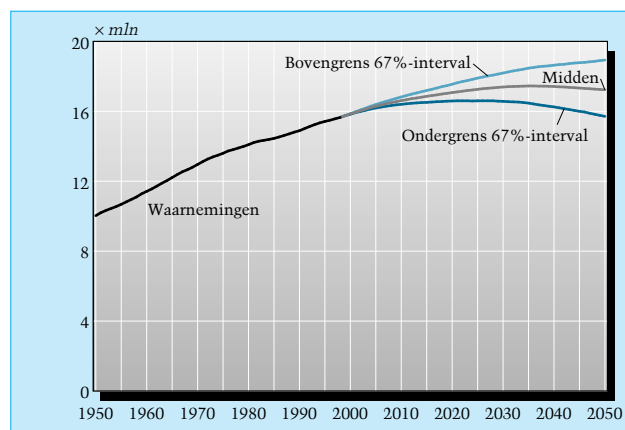
tweede kind komt. Ook economische factoren zijn van belang. Zo krijgen gehuwde, laagopgeleide vrouwen vaker maar één kind dan hoogopgeleide vrouwen. Door al deze ontwikkelingen zal het gemiddelde kindertal per vrouw dalen van 2 voor vrouwen die rond 1945 zijn geboren naar 1,7 voor vrouwen die in de 21e eeuw worden geboren.

Meer mensen leven langer

De levensverwachting bij geboorte is gedurende de afgelopen honderd jaar met zo'n 25 jaar toegenomen. In de eerste helft van deze eeuw heeft vooral de daling van de zuigelingensterfte aan de toename van de levensverwachting bijgedragen. In de tweede helft van de eeuw speelde de daling van de sterfte op middelbare en oudere leeftijden een belangrijke rol. Op dit moment is de levensverwachting van mannen rond 75 jaar en die van vrouwen ruim 80 jaar.

Het CBS veronderstelt dat in de 21e eeuw de levensverwachting verder zal toenemen, maar dat het stijgingstempo langzaam zal teruglopen. De oorzaak hiervan is dat de preventie, genezing en behandeling van de ziekten die tegenwoordig de belangrijkste doodsoorzaak vormen (hart- en vaatziekten en kanker) moeilijker is dan van bijvoorbeeld infectieziekten in het begin van de eeuw. Bovendien heeft de daling van de sterfte op hoge leeftijden een geringer effect op de stijging van de levensverwachting dan de daling van de sterfte op de jongste leeftijden. De verkla-

Bevolkingsomvang

ring voor de toename van de levensverwachting in de volgende eeuw is niet dat oudere mensen nog ouder worden, maar dat meer mensen van middelbare leeftijd oud worden.

De stijging van de levensverwachting hangt samen met verbeterde leef- en werkomstandigheden, de vooruitgang van de medische technologie en verbeteringen in de gezondheidszorg. In het jaar 2050 zal de levensverwachting van vrouwen naar verwachting 83 jaar zijn en van mannen 80 jaar. Het verschil tussen mannen en vrouwen zal dus kleiner zijn dan de huidige vijf jaar. Een belangrijke oorzaak hiervan is dat de verschillen in rookgedrag tussen mannen en vrouwen kleiner worden. Verder speelt ook de grotere deelname van vrouwen aan onderwijs en beroepsarbeid een rol.

Blijvende immigratie

De omvang van de immigratie fluctueerde de laatste decennia zeer sterk. Een deel van de fluctuaties kan aan de economische conjunctuur worden toegeschreven. Als de economische ontwikkeling in Nederland gunstig is, neemt de immigratie toe. Daarnaast hebben veranderingen in het immigratiebeleid een belangrijke rol gespeeld. Als de immigratie toeneemt, wordt het toelatingsbeleid strenger. Daardoor loopt de immigratie vervolgens terug. Het CBS gaat in de bevolkingsprognose uit van een stabiel aantal immigranten in de 21e eeuw. Deze prognose is gebaseerd op de veronderstelling dat er een evenwicht bestaat tussen de toenemende immigratiedruk vanuit de Derde Wereld en het steeds restrictievere toelatingsbeleid.

De belangrijkste oorzaak van de groei van de immigratie in de jaren negentig was de sterke toename van het aantal asielzoekers. Hoewel slechts een minderheid van de asielzoekers de A-status verkrijgt, blijven veel asielzoekers in Nederland. Dat leidt ertoe dat de regels worden aangescherpt teneinde de toestroom van nieuwe asielzoekers te beperken. Anderzijds wordt de opvangcapaciteit uitgebreid, hetgeen een aanzuigende werking heeft. De combinatie van beide beleidsreacties leidt uiteindelijk tot een stabilisering van het jaarlijkse aantal asielzoekers.

Emigratiekans

Het aantal emigranten zal de volgende eeuw toenemen. In de eerste plaats komt dit door de bevolkingsgroei. Als het percentage van de bevolking dat emigreert niet verandert, leidt de groei van de bevolking tot een toename van het aantal emigranten. De tweede oorzaak is de toename van het aandeel van allochtonen in de bevolking. Allochtonen hebben een hogere emigratiekans dan autochtonen. De toename van het aantal allochtonen heeft dan ook een positief effect op de omvang van de emigratie. Vooral immigranten uit de landen van de Europese Unie hebben een hoge emigratiekans. De stabilisering van de immigratie en de stijging van de emigratie leiden tot een daling van het migratiesaldo in de 21e eeuw.

Babyboomgeneratie

In 1990 telde Nederland precies 15 miljoen inwoners. Het aantal van 16 miljoen zal in het jaar 2001 worden bereikt. De gemiddelde bevolkingsgroei sinds 1990 ligt dus iets onder de 100 duizend per jaar. In de 21e eeuw zal de bevolkingsgroei teruglopen. De belangrijkste oorzaak is de toename van het aantal overledenen. Ondanks de stijging van de levensverwachting zal in de eerste helft van de volgende eeuw het jaarlijkse aantal sterfgevallen met meer dan vijftig procent toenemen. Die stijging is een gevolg van de grote omvang van de naoorlogse babyboomgeneratie. De maximale bevolkingsomvang zal rond het jaar 2035 worden bereikt. Nederland zal dan bijna 17,5 miljoen inwoners tellen. Daarna zal de bevolking in omvang teruglopen, maar slechts in een langzaam tempo. Aan het einde van de 21e eeuw zal Nederland ongeveer 17 miljoen inwoners tellen. Als de veronderstellingen van de prognose juist zijn, zal de bevolking de gehele volgende eeuw groter zijn dan in de huidige eeuw.

Joop de Beer

Hoe onzeker is de prognose?

De prognose van de bevolkingsgroei in de 21e eeuw is gebaseerd op veronderstellingen over toekomstige veranderingen in het gemiddelde kindertal, de levensverwachting, het jaarlijkse aantal immigranten en de hoogte van emigratiekansen. Het is geenszins zeker dat deze veronderstellingen juist zullen zijn. De prognose is bijvoorbeeld gebaseerd op de veronderstelling dat vrouwen in de volgende eeuw gemiddeld 1,7 kinderen zullen krijgen. Het is evenwel goed denkbaar dat het gemiddeld kindertal uiteindelijk op 1,6 kinderen per vrouw zal uitkomen. Maar evengoed kunnen het er 1,8 zijn. Daarom moet met een onzekerheidsmarge rekening worden gehouden. De onzekerheidsmarge is gebaseerd op de veronderstelling dat de kans dat het kindertal uit zal komen op 1,6 kinderen per vrouw niet veel kleiner is dan de kans dat het er 1,7 zullen worden, maar dat de kans op een kindertal van bijvoorbeeld 1,2 kinderen per vrouw wel heel klein is. Soortgelijke veronderstellingen zijn gemaakt over de onzekerheid over de levensverwachting en de migratie. Op grond van dergelijke veronderstellingen is een prognose-interval voor de bevolkingsomvang berekend van 67 procent. Voor 2050 ligt dit interval tussen 15,7 miljoen en 18,9 miljoen inwoners. Dit betekent dat de kans twee op drie wordt geschat dat het aantal inwoners in 2050 tussen 15,7 miljoen en 18,9 miljoen zal liggen. De kans dat de bevolking in de volgende eeuw kleiner zal zijn dan nu wordt dus vrij laag geschat. Ook de kans dat de bevolking een omvang van 20 miljoen zal bereiken, zoals in de jaren zestig was voorspeld, wordt klein geacht.